

ישיבת הר עציון בית מדרש האלקטרוני (ב.מ.א.)

הפטרת השבוע

סידרת שיעורים ע"י הרב יהודה שביב

הפטרת תרומה

המשכן והמקדש (מל"א, ה', כו - ו', יג)

א. הקמת המקדש - קיום מצות המשכן

ההפטרה מציגה את תמונת בניית המקדש, לעומת הפרשה בה אנו מתוודעים לבניית המשכן. וקשורים אלו השניים, שמשכן שבמדבר הוא שורשו של מקדש העתיד לקום בהר מרום הרים. וכבר מצינו שמשכן קרוי מקדש כאמור בפרשתנו: "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (כ"ה, ח) וכן להיפך, ומובא בגמ' "משכן איקרי מקדש ומקדש איקרי משכן" (עירובין ב. ; שבועות טז.). גם המקור ההלכתי בתורה לחובת בניין הבית שבירושלים - הוא בפרשתנו, כפי שמנסח הרמב"ם:

"מצות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבין בו... שנאמר 'ועשו לי מקדש'. וכבר נתפרש בתורה משכן שעשה משה רבינו והיה לפי שעה... כיון שנכנסו לארץ... כיון שנבנה המקדש בירושלים... בנין שעשה שלמה כבר מפורש במלכים" (תחילת הלכות בית הבחירה).

הרי לנו שתי תמונות: משכן שעשה משה ובניין שעשה שלמה, ומקור שתיהן בכתוב "ועשו לי מקדש" (1) ועל פי דרכנו למדנו מן ההפטרה, כי ביצועו של הצו במשכן שבמדבר היה רק לפי שעה, ואילו המצווה כמאמרה מתקיימת בשלמות במקדש שלמה אשר בירושלים.

ב. מפעל עממי לעומת מפעל ממלכתי

אף כי שני אלו - משכן ומקדש - שווים הם, שבשניהם קיומה של אותה מצווה, בכל זאת בולטים הבדלים אחדים. אין צריך לומר הבדל במימדים ובחומרים, שמקדש שבירושלים גדול הרבה ממשכן שבמדבר, והוא עשוי "אבנים גדולות; אבנים יקרות; אבני גזית" (ה', לא), אלא גם מבחינת הנפשות הפועלות וטיב פעילותן.

במשכן שבמדבר הכל השתתפו, וכך כותב הרמב"ם: "והכל חייבין לבנות ולסעד בעצמם ובממונם, אנשים ונשים - כמקדש המדבר" (הלכות בית הבחירה, פ"א הי"ב). המשכן הוא מפעל עממי שהכל משתתפים בו, ואילו מקדש שלמה היה מפעל ממלכתי הנעשה במימון ובאמצעים ממלכתיים.

הבדל נוסף עולה כבר מתחילת ההפטרה: "ויעל המלך שלמה מס מכל ישראל" (ה, כז) המימון והאמצעים אכן ממלכתיים, אך הנטל הוא נטל של מס על כלל אזרחי הממלכה, ואילו משכן שבמדבר יסודו ועשייתו בנדבת כל אחד ואחד, "מאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי" ותירגם פירש התרגום הירושלמי: "מן כל דיתרעי לביה, ולא באל מותא תסבון ית תרומתי".

יסודו של הבית בנדבת הלב, אבל בהמשך כשהמצוה 'מתמסדת' ומקוימת ע"י העם בארצו, כבר יש צורך באלמנט של כפייה (2). ואפשר שההפרש מוצא את ביטויו בשוני שבין "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" שבפרשה (כ"ה, ח), לבין האמור בסוף ההפטרה "ושכנתי בתוך בני ישראל ולא אעזב את עמי ישראל". במדבר עדיין 'בתוכם', לשון ריבוי, בתוכו של כל אחד ואחד, ואילו במקדש 'בני ישראל', כחטיבה אחת, כעם.

ג. מי הולך אצל מי

ועוד הבדל. במשכן הקב"ה כביכול נגרר אחר ישראל, "ועשו לי מקדש" היכן שיעשו "ושכנתי בתוכם". ובמדרשים עוד הפליגו בכיוון זה "משל למלך שהיתה לו בת יחידה, בא אחד המלכים ונטלה... אמר לו בתי שנתתי לך יחידית היא... זו טובה עשה לי שכל מקום

שאתה הולך קיטון אחד עשה לי שאדור אצלכם... כך אמר הקב"ה לישראל... בכל מקום
שאתם הולכים, בית אחד עשו לי שאדור בתוכו שנאמר: 'ועשו לי מקדש' (שמו"ר, ל"ג, א).

לעומת זאת, במקדש בירושלים מתקיימת המצוה "לשכנו תדרשו ובאת שמה"
(דברים, י"ב, ה), שבה נדרשים בני ישראל לחפש אחר המקום המקודש ולבנות שם את הבית,
היינו: לילך כביכול אצלו.

ד. 'נחשבו גאולים' לעומת גאולה ממשית

הרמב"ן בהקדמתו לספר שמות כותב: "והנה הגלות איננו נשלם עד יום שו"ב א ל
מ ק ו מ ס ו א ל מ ע ל ת א ב ו ת י ש ו ב ו , וכשיצאו ממצרים אף על פי שיצאו מבית
עבדים עדיין יחשבו גולים כי היו בארץ לא להם... וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן ושב
הקב"ה והשרה שכירתו ביניהם אז שבו אל מעלת אבותם שהיה סוד אלוה עלי אהליהם... ו א ז
נ ח ש ב ו ג א ו ל י ס".

אבל עדיין לא שלמה גאולתם, שהרי עדיין לא שבו אל מקומם. באה תמונת ההפטר
ומשלימה ואומרת: לא רק אל מעלת אבותם שבו אלא גם אל מקומם; לא רק נחשבו גאולים
אלא היו גאולים ממש. ואף זאת תלמד ההפטר כי עד השלמת הגאולה נדרשו ארבע מאות
ושמונים שנה. שאין הגאולה מתרגשת ובאה בבת אחת, אלא תחנות תחנות יש, וצריכים
להבשיל תנאים עד למימוש החזון הגדול. ומאידך מלמדת ההפטר, כי גם בהגיע העם לתחנה
נכבדה מתחנות הגאולה, אל לו לראות בכך סוף פסוק, אלא שלב בלבד, וראוי לו לשים מול
עיניו את התמונה היותר שלימה ולהסמיך למשכן המדבר את המקדש שבירושלים.

ה. משכן שבלב יסוד למקדש האבנים

הכל הולך אחר החיתום, במה נחתמת הקריאה ומה מצלצל באזניו של השומע עם
תום הקריאה?

"ויהי דבר ה' אל שלמה לאמר: הבית הזה אשר אתה בונה אם תלך בחקתי ואת משפטי תעשה
ושמרת את כל מצותי ללכת בהם... ושכנתי בתוך בני ישראל ולא אעזב את עמי ישראל".

קיום, משמעות ותוכן יש לבית, רק אם אכן יהיה מקדש בליבו של המלך. וליבו הוא
כליבם של ישראל, והרי זה מלמד שעיקר הדבר שתהיה שכינה שרויה בליבו של כל אחד
מישראל. ואפשר שמכאן למדו בעלי הדרוש לדרוש את הכתוב בפרשתנו כך:

"ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם - בתוכו לא נאמר (היינו בתוך המקדש) אלא בתוכם, בתוכו
של כל אחד ואחד" (3).

הערות:

(1) אמנם, ראה מאמרי "מצות מקדש בהלכות הרמב"ם" (תחומין ח'; בציר אביעזר) שם
הצעתי כי שני גדרים שונים הם במצות הבית. ולפי"ז הפרש יש בין משכן למקדש.

(2) ואפשר שאכן המתינו שנים רבות להתעוררות ולנדבת העם להקמת המשכן. לא בכדי
מצוין התאריך "ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה לצאת בני ישראל מארץ מצרים... למלך
שלמה על ישראל ויבן הבית לה'" (ו', א). אולי כדי להורות כי משבושש העם להתנדב צריכה
היתה לבוא 'אתערותא דלעילא' הכופה על העם לבנות. וראה מדרש שמואל סוף פרשה ל"א
"כל אותן אוכלוסין שנפלו (במגפה, ראה סוף שמואל), לא נפלו אלא על ידי שלא תבעו בבניין
בית המקדש...". וראה גם בפירוש הרמב"ן לבמדבר, ט"ז, כא, ששיער מסברתו "שהיה עונש
על ישראל בהתאחר בניין בית הבחירה... ואין השבטים מתעוררים לאמר נדרוש את ה' ונבנה
הבית לשמו...".

(3) ראה בתורה שלמה הערה פו, שהביא דרשות מעין אלו בשם כמה וכמה מחברים, ואף
שהם מביאים זאת בשם חז"ל, הוא לא מצא כן במדרשי חז"ל.

כדי להרשם יש לשלוח בקשה לכתובת

MAJORDOMO@ETZION.ORG.IL

עם התוכן :

. GET YHE-TEST H-SUBSCRIBE

קיימת גם מערכת שיעורים באנגלית. כדי לקבל רשימת השיעורים, יש לשלוח בקשה לכתובת :

LISTPROC@JER1.CO.IL

עם התוכן :

. INFO YHE-ABOUT

בשאלות אפשר לפנות למשרד הישיבה 02-9931-456 ולבקש את משרד האינטרנט, או לכתוב

לכתובת YHE@JER1.CO.IL

כל הזכויות שמורות 1997 ישיבת הר עציון